

ТВОРЧІ ЗДІБНОСТІ І ОСОБИСТІТЬ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Метою статті є дослідження творчих здібностей та їх ролі у становленні особистості вчителя образотворчого мистецтва.

Аннотация. Целью статьи является исследование творческой способности и ее роли в становлении личности учителя изобразительного искусства.

Annotation. The purpose of this article is research of creative capabilities and their role in the development of personality of an art teacher.

В умовах реформування освіти на сучасному етапі особливої гостроти і актуальності набувають питання розвитку творчої особистості, здатної глибоко сприймати, високо цінувати і цілеспрямовано примножувати матеріальні і духовні цінності. Саме тому перед вищою педагогічною освітою постає завдання цілеспрямованого розвитку творчих здібностей і можливостей майбутніх учителів образотворчого мистецтва, підтримки художньо обдарованої студентської молоді, формування умінь і навичок творчої самореалізації у сфері мистецтва.

Творчі здібності є одним із найважливіших чинників педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, завдяки яким він отримує можливість успішно вирішувати основні завдання навчально-виховного процесу, пов'язані з підготовкою учнівської молоді до активної взаємодії зі світом прекрасного, у якому за допомогою художніх образів знаходить відображення багатогранна палітра життя людини. Завдяки творчим здібностям учитель образотворчого мистецтва зможе займатися продуктивною діяльністю, накопичувати власний досвід освоєння навколишнього життя з урахуванням його виразності, емоційної забарвленості, гармонії, взаємозв'язку змісту і форми.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних, мистецько-педагогічних, наукових праць переконує, що проблема творчості, розвитку творчих здібностей та їх ролі у становленні особистості є багатогранною і неоднозначною, вона привертає увагу дослідників у багатьох її аспектах.

Якщо особистість не володіє розвиненими творчими здібностями, які є її індивідуальними особливостями, то усі види творчої діяльності є неможливими. Здібності не можна зводити до наявних у людини знань, умінь і навичок. Вони виявляються, передусім, у швидкості, глибині, міцності оволодіння способами і прийомами певної діяльності, є внутрішніми психологічними регуляторами, які зумовлюють можливість їх надбання [7, 649].

Проблема здібностей, зокрема, творчих здібностей людини завжди була і є предметом досліджень багатьох учених: філософів, психологів, педагогів. Деякі з них вважали здібності властивостями душі, які передаються спадково і є вродженими. Інші дослідники, зокрема англійський філософ Дж.Локк, вказували на те, що здібності повністю залежать від зовнішніх умов, тобто середовища. Представники діалектико-матеріалістичної філософії вважали, що вродженими є анатоמו-фізіологічні особливості, які є передумовою розвитку здібностей. Але самі здібності формуються у процесі діяльності під час складної розгалуженої системи взаємодії особистості з іншими людьми

Формування і розвиток здібностей передбачає засвоєння індивідом вироблених людством у процесі суспільно-історичного розвитку способів діяльності. Вони нероздільно пов'язані з суспільною організацією праці і пристосованої до неї системи освіти. Якісний рівень розвитку здібностей виражається поняттям талант (сукупність здібностей, яка дає змогу одержати оригінальний, унікальний і суспільно значимий продукт діяльності) і геніальність (здібності здійснювати принципові зрушення у тій чи іншій сфері творчості).

У розкритті сутності творчих здібностей вчителя образотворчого мистецтва важливе значення мають дослідження, присвячені питанням психології особистості та її творчого розвитку (Д. Богоявленська, Н. Литвинова та ін.), художньої обдарованості та здібностей у сфері образотворчої діяльності (А. Ковальов, Н. Левітов, В. Юркевич), психології мистецтва та художньої творчості (Б. Лезін, В. Роменець), формування творчої особистості та професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя (Г. Грибенко, Н. Дудніченко, М. Костенко, Н. Стельмах), розвитку творчих здібностей студентів вищих навчальних закладів (А. Мелік-Пашаєв, І. Сніцар, В. Щербина).

Становлення творчої особистості, стрижнем якої є потреба у творчості, відбувається в процесі творчої діяльності з урахуванням особливостей нервової системи, темпераменту, вікових особливостей, типів мислення та рис характеру особистості і передбачає орієнтацію на розвиток здібностей, які С. Рубінштейном, Б. Тепловим, О. Леонтьєвим, В. Крутецьким та ін. розглядаються як стійкі властивості людини, що виявляються в її навчальній, виробничій та іншій діяльності і становлять необхідну умову її творчого розвитку. Проблема здібностей розглядається цими вченими в руслі загальнопсихологічної теорії діяльності. Однобічному, кількісному підходу до вивчення здібностей протиставляється якісний підхід до них як до психічних явищ, що мають зміст і структуру.

У науковій літературі охарактеризовано комплекс необхідних рис, якостей та властивостей особистості, що визначають становлення її як особистості творчої. До найважливіших дослідники відносять: зорієнтованість мотивації на творчість та інтелектуальну активність, спрямованість на евристичну діяльність (Н. Кичук); відмову від загальноприйнятих шляхів і засобів вирішення проблеми, розвиненість уяви, цілісність сприйняття, наполегливість у доведенні запланованого до завершення (В. Андреев); легкість генерування ідей, гнучкість мислення, перенесення знань у нові умови, здатність до оцінювання (О. Лук); адекватну „Я-концепцію”, допитливість, сміливість, емпатійність у ставленні до людей, самовідданість, емоційну активність, асоціативність мислення й пам'яті, здатність до винахідництва, дослідницької діяльності, здатність до подолання конфліктних ситуацій (С. Сисоева); високий рівень спостережливості, пам'яті, знань, досвіду, регуляції емоцій і вольових актів (А. Шумілін).

У контексті нашої роботи важливими є концептуальні положення С. Сисоевої щодо моделювання творчої особистості учня: фундаментом творчої особистості є її креативність, детермінантою якої виступає творча активність індивіда; творча діяльність особистості є творчим процесом, у результаті якого виникає нове творче досягнення; результатом творчого процесу є створення об'єктивно чи суб'єктивно нових матеріальних об'єктів, зрушення в психічному розвитку особистості, в розвитку її мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь; для педагогічного процесу доцільно ввести поняття „творчі можливості” учня, які відображають індивідуальні особливості його творчого розвитку, сприяють вияву

творчих якостей і зумовлюють здатність до творчості; творчі можливості учня – це самостійна, динамічна система творчих якостей його особистості, пов'язана з інтелектом, умовами розвитку, яка формується, розвивається, виявляється в творчій діяльності і забезпечує розвивальну взаємодію особистості з оточуючим світом [4].

Творчі здібності є важливим чинником художньо-педагогічної діяльності, а їх розвиток передбачає кількісні та якісні зміни у світогляді, самосвідомості, ставленні до дійсності і мистецтва, характері психологічних процесів, накопиченні необхідного досвіду. Завдяки творчим здібностям учитель образотворчого мистецтва зможе повноцінно реалізувати себе у всіх життєвих сферах, а, отже, і в сфері художньої діяльності.

На думку Л.Виготського, у художній діяльності успішно розвиваються: спостережливість, внутрішнє бачення, образні і емоційні потенціали внутрішнього світу, конкретність мислення й уяви, здібність до синтезу [1].

Згідно позиції Б.Теплова, творчі здібності, що розвиваються в одному виді діяльності, стимулюють відповідне ставлення до інших сфер, визначають спрямованість особистості [5].

Звідси випливає, що творча розумова діяльність обумовлюється різноплановими творчими здібностями людини.

Отже, узагальнюючи все вищесказане, можна зробити висновки, що здібності це: 1) індивідуальні властивості особистості; 2) розвиток здібностей залежить від середовища (зовнішніх умов) і від спадковості (задатки); 3) здібності – поняття динамічне, і розвиваються вони у процесі діяльності.

Грунтуючись на дослідженнях проблеми творчих здібностей нами виділено найбільш суттєві ознаки творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва: ініціативність, самостійність, здібність до подолання інерції мислення, почуття нового і прагнення його пізнати, цілеспрямованість, широта асоціацій, спостережливість, розвиток професійної пам'яті, моторики руки, творче мислення, внутрішня мотивація до творчої діяльності, нетрадиційний особистий світогляд, багата фантазія, уява та інтуїція.

У розвитку творчих здібностей особистості вирішальну роль відіграють зовнішні умови, навчання і виховання. Особистість розвиває свої здібності у процесі засвоєння і збагачення досвіду минулих поколінь, втілених у продуктах матеріальної і духовної культури.

На думку вчених Л.Мільто, Т.Мунт'ян, Л.Панченко та ін., творчий розвиток особистості вчителя передбачає постійне оновлення змісту професійної освіти, послідовне й цілеспрямоване ознайомлення студентської молоді з новими знаннями в галузі художньої культури, педагогічної теорії і практики.

З погляду І.Удріс, „одним із провідних завдань сучасного педагогічного процесу у вищій школі є реалізація молоді людини як особистості, розвиток самостійності, відповідальності і активності кожного студента. Нові підходи створюють сприятливі умови для реалізації студентами власних потенційних можливостей. У повній мірі сказане стосується і майбутніх учителів образотворчого мистецтва” [6].

Творчі здібності вчителя образотворчого мистецтва є важливою ознакою його особистісного розвитку, а також умовою професійної самореалізації. Вони пов'язані із загальною спрямованістю педагога на утвердження в житті та професійній діяльності художньо-естетичних принципів та цінностей, ступенем сталості та схильності до художньо-педагогічної діяльності, розвитком та

збагаченням у процесі професійної підготовки художньо-творчих задатків. Для послідовного розвитку творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва виключно важливою виявляється роль продуктивної діяльності.

Серед науковців продовжуються пошуки визначення того, які здібності – творчі чи інтелектуальні є визначальними у формуванні творчої особистості.

Д.Богоявленська, вивчаючи проблему формування творчої особистості, виділяє особливу одиницю аналізу творчості. На її думку, цією одиницею може бути така, що відображає пізнавальні й мотиваційні характеристики особистості в їх єдності. Такою одиницею дослідження виступає інтелектуальна активність, фундамент якої складають інтелектуальні здібності, тобто творчість є похідною інтелекту.

Теоретичним фундаментом цього питання є закон формування психіки людини в її діяльності, що виведений Л.С. Виготським та С.Л. Рубінштейном. Посилаючись на нього, можна сказати, що творчі здібності розвиваються паралельно із розвитком самої психіки, яка, у свою чергу, формується у процесі життєдіяльності [2].

Вивчаючи проблему формування творчої особистості, О.Лук акцентує увагу на таких її якостях, як незалежність суджень, самотунність, критичність, готовність до ризику, імпульсивність, сміливість мислення, гнучкість розуму, вміння бачити проблему, захопленість справою, позитивна самооцінка, почуття гумору, творча уява. Цей комплекс творчих якостей особистості забезпечує, на думку вченого, формування адекватного стилю життя і становлення особистості як творчої [3].

Ми вважаємо, що творча особистість – це багатоаспектне, багаторівневе поняття, підґрунтям якого є філософські, соціологічні та психолого–педагогічні категорії і яке доцільно розглядати як поліфункціональне особистісне утворення; як феномен вияву унікальності, індивідуальності, неповторності; як проекцію власної системи творчих поглядів на навколишнє середовище, творчого вдосконалення його і себе в ньому.

Погоджуючись із переліком структурних компонентів творчої особистості і взявши його за основу, ми вважаємо, що стрижневими якостями, які сприяють формуванню творчої особистості, є: наполегливість і енергійність, ініціативність і оригінальність, винахідливість і безпосередність, упевненість у незвичній ситуації та гнучкість, високе самооцінювання, здатність до сприйняття недоліків, прагнення до самоствердження, висока продуктивність праці, висока самоорганізація, що виявляється насамперед під час вирішення творчих завдань різних типів, через які вчитель у змозі встановити, наскільки ефективно засвоєні знання, вміння та навички школярами, наскільки вони міцні та діяльні в процесі формування творчої особистості.

Література:

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений в 6-ти томах. – М.: Педагогика, 1983. – Т.3. – 673 с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Лабиринт, 1997. – 416с.
3. Лук А.Н. Психология творчества. – М.:Наука, 1978. – 128 с.
4. Сисоева С.О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня: Автореферат доктора педагогічних наук. – К., 1997. – 35 с.
5. Теплов Б.М. Проблемы индивидуальных различий. – М.,1961. – 536с.

6. Удріс І.М. Вітчизняна художньо-педагогічна освіта у контексті болонського процесу: проблеми і завдання // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. – Кривий Ріг, КДПУ, 2005. – № 10. – С. 278-285.
7. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред. Л.Ф.Ильичев, П.Н. Федосеев, С.Н. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

УДК 378:371.132

С.В. Омеляненко

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

***Анотація.** У статті автор представляє результати впровадження методу проектів із застосуванням нових інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх викладачів педагогічних дисциплін. Розглядаються види проектів: дослідницький, інформаційний та практично-орієнтований. Визначені умови ефективного застосування методу проектів у навчанні у вищих навчальних закладах.*

***Аннотация.** В статье автор представляет результаты внедрения метода проектов с использованием новых информационных технологий в процессе подготовки будущих преподавателей педагогических дисциплин. Рассматриваются виды проектов: исследовательский, информационный и практически-ориентированный. Определены условия эффективного применения метода проектов в обучении в высших учебных заведениях.*

***Annotation.** In the article the author presents the results of the implementation the method of project with using new information technology in process of training of future teachers of pedagogical disciplines. The types of projects: exploratory, information and practically-oriented are determined. The conditions of effective application of the method of project into training in institutions of higher education are determined.*

На сучасному етапі розвитку вищої освіти стандарти підготовки спеціалістів стали розширюватися за рахунок включення у них не лише системи знань, а й досвіду практичної діяльності в цілому і зокрема обов'язкового досвіду самостійної, з елементами творчості, діяльності. Це вимагає удосконалення форм і методів організації та здійснення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, змінює пріоритети у підготовці викладачів для вищої школи, яка відбувається у магістратурі.

Однією із технологій, що сприяє формуванню професіоналізму майбутніх викладачів, є проектна технологія, в ході застосування якої реалізуються всі стадії творчого процесу людини: виникнення, обґрунтування, осмислення і прийняття ідеї, технологічна розробка ідеї, практична робота над втіленням ідеї, апробування об'єкту в роботі, доробка і самооцінка творчого вирішення ідеї.

Розвиток ідеї застосування методу проектів у навчальній діяльності школярів детально проаналізована С.У. Гончаренком, О.Я. Савченко, О.О. Фунтіковою. Особливості організації проектної діяльності студентів під час вивчення педагогічних дисциплін розглядає О.В. Зосименко, яка наголошує, що „в освіті проекти доцільно розглядати як інноваційну форму організації освітнього середовища, в основі якої лежить самостійна розробка студентами значущої